

GLAVNI PRETRES U KRIVIČNOPROCESNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE – NEKE PRAKTIČNE DILEME I PROBLEMI

UDK: 343.1(497.6)
Pregledni naučni rad

DOI: 10.51558/2712-1178.2024.10.2.245

Dr.sci. Maja Iveljić, docent
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli
e-mail: maja.iveljic@untz.ba

Igor Iveljić
sudija Općinskog suda u Lukavcu

SAŽETAK

Autori će u radu obraditi glavni pretres kao centralni stadij krivičnog postupka, a pitanja koja se tiču glavnog pretresa obradit će se sa teorijskog, normativnog i praktičnog aspekta. Kada je riječ o normativnom aspektu predmet analize će biti pozitivnopravne norme krivičnoprocesnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine u smislu kritičkog osvrta na neka trenutno važeća rješenja, dok će sa praktičnog aspekta predmet analize biti praktična primjena zakonskih odredbi koje regulišu tok krivičnog postupka. Nakon detaljne analize glavnog pretresa sa teorijskog, normativnog i praktičnog aspekta predložiti ćemo konkretne modalitete za eliminisanje uočenih nedostataka.

Ključne riječi: *pretpretresno ročište, glavni pretres, dokazni postupak, direktno, unakrsno i dodatno ispitivanje, izmjena optužbe, završne riječi*

UVOD

Krivični postupak predstavlja pravno postupanje države prema osobi za koju postoji vjerovatnoća da je počinila određeno krivično djelo. Isti se sastoji od četiri faze: faza istrage, postupak optuživanja, glavni pretres i postupak po redovnim i vanrednim pravnim lijekovima.

Glavni pretres se vodi prema akuzatorskom modelu krivičnog postupka. Dokazna inicijativa je u rukama stranaka, a na tužiocu je teret dokazivanja, ali i sud može imati aktivnu ulogu prilikom izvođenja dokaza.

Glavni pretres regulisan je u glavi XXI, članovima 234. - 278. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine¹ (u daljem tekstu: ZKP BiH), u glavi XXI članovima 249. - 293. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine² (u daljem tekstu: ZKP FBiH), u glavi XIX, članovima 250. - 292. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske³ (u daljem tekstu: ZKP RS), te u glavi XXI, članovima 234. - 278 Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hrecegovine⁴ (u daljem tekstu: ZKP BD BiH).

U nastavku rada obradit ćemo pojedine zakonske odredbe koje normiraju, između ostalog, pretpretresno ročište, procesne pretpostavke za održavanje glavnog pretresa, odlaganje i prekid glavnog pretresa, tok glavnog pretresa sa posebnim osvrtom na uvodna izlaganja i dokazni postupak u smislu direktnog, unakrsnog i dodatnog ispitivanja, pritvor u toku glavnog pretresa, izmjenu optužnice te završne riječi.

1 *Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09, 93/09, 72/13, 65/18.

2 *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 08/13, 59/14, 74/20.

3 *Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, 53/12, 91/17, 66/18, 15/21.

4 *Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 34/13, 27/14, 3/19, 16/20.

1. PRETPRETRESNO ROČIŠTE

Pretpretresno ročište kao priprema za glavni pretres je ročište koje može održati sudija ili predsjednik vijeća sa strankama i braniocem, u Republici Srpskoj o ročištu se mora obavijestiti i oštećeni, kako bi se razmotrila pitanja relevantna za glavni pretres.⁵ Iz navedenog proizilazi da pretpretresno ročište nije obaveznog karaktera.

Ustanova pretpretresnog ročišta izvorno potiče iz angloameričkog krivičnog postupka, prihvaćena je u kontinentalnim postupcima i ima za cilj da doprinese ostvarivanju kako principa jednakosti oružja, tako i principa kontradiktornosti. Na pretpretresnom ročištu optuženi se upoznaje sa dokazima koji će biti upotrijebljeni u kasnijim fazama krivičnog postupka ako do njih dođe i na taj način mu se omogućava da radi na pripremanju svoje odbrane. Cilj pretpretresnog ročišta je pružiti mogućnost strankama da se izjasne u pogledu dokaza koji će se izvesti na glavnom pretresu kako bi na taj način sud pred kojim će se glavni pretres odvijati mogao planirati vrijeme održavanja, trajanje i tok glavnog pretresa.⁶ Održavanjem pretpretresnog ročišta obezbjeđuje se sistematično i ekonomično odvijanje glavnog pretresa, u smislu da se on rastereti od svega onoga što je nepotrebno, nebitno i nesporno.⁷ Pretpretresno ročište se održava bez prisustva javnosti, jer ukoliko isto preraste u glavni pretres postavlja se pitanje odsustva javnosti pa samim tim i kršenje načela javnosti raspravljanja pred prvostepenim sudom.⁸

Pretpretresno ročište se obično održava u složenim krivičnim predmetima radi unapređenja efikasnosti sudskog postupka i koncentracije dokaza, te kontinuiteta koji omogućava da se postupak završi u razumnom roku.

5 Član 233a. ZKP BiH, član 248a. ZKP FBiH, član 249. ZKP RS, te član 233a. ZKP BD BiH

6 H. Avdić F., *Ograničenja prava na uvid u spis predmeta u Bosni i Hercegovini u svjetlu jurisprudencije Evropskog suda za ljudska prava*, Strani pravni život, god. LXV, br. 3/2021, 2021., 465. fn. 2. i 3.

7 Krstić Z., *Pripremno ročište i efikasnost glavnog pretresa*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 159.

8 Kolaković-Bojović M., *Okončanje krivičnog postupka u razumnom roku*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Beograd, 2016., 263.

U prijedlogu za izvođenje dokaza tužilac navodi koji svjedoci, vještaci i stručna lica će biti saslušani, koje audio snimke posebnih istražnih radnji će prezentovati i koje materijalne dokaze će izvesti, te okvirno navesti vrijeme koje je potrebno za izvođenje svakog dokaza. Branioci imaju mogućnost da se izjasne na prijedlog i iznesu okvirno vrijeme koje je potrebno za unakrsno ispitivanje svjedoka i vještaka i osporavanje materijalnih dokaza.⁹

Pretpretresno ročište, tzv. statusnu konferenciju sudije Suda Bosne i Hercegovine održavale su čak i kada ona nije bila definisana zakonom. Statusna konferencija se uglavnom održava u složenim predmetima ratnih zločina i organiziranog kriminala. Predsjednik vijeća treba da unaprijed obavijesti stranke o kojim pitanjima će se raspravljati, a u zadnje vrijeme se sastavlja i podsjetnik sa statusnih konferencija koji se dostavlja strankama kako bi se ponašale u skladu sa onim što je ranije dogovoreno.¹⁰

2. UOPŠTENO O GLAVNOM PRETRESU

Glavni pretres je najvažniji stadij redovnog krivičnog postupka u kojem se u okviru načela kontradiktornosti, neposrednosti, usmenosti i javnosti¹¹ iznose

9 Vodič kroz dobre prakse u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela, krivičnih djela sa finansijskim elementom i krivičnih djela organizovanog kriminala, Priručnik za opšta pitanja krivičnog postupka, Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, USAID, 2019., 230.

10 Više o statusnoj konferenciji vidjeti: Kreho M., *Statusna konferencija*, Pravo i pravda, Časopis za pravnu teoriju i praksu, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, godina XX, broj 1., Sarajevo, 2022., 197.-203.

11 Članovima 235., 236. stavovi 1. i 2. i 237. stav 1. ZKP BiH, članovima 250., 251. stavovi 1. i 2. i 252. stav 1. ZKP FBiH, članovima 251. stavovi 1. i 2. i 252. stavovi 1. i 2. ZKP RS, te članovima 235., 236. stavovi 1. i 2. i 237. stav 1. ZKP BD BiH propisano je da sudija, odnosno vijeće može donijeti rješenje da isključi javnost za cijeli glavni pretres ili jedan njegov dio, od otvaranja zasjedanja pa do završetka glavnog pretresa bilo po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranaka i branioca, ali uvijek po njihovom saslušanju u sljedećim situacijama: ako je to u interesu državne sigurnosti ili ako je to potrebno radi čuvanja državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, ako je

teza optužbe i teza odbrane, te se poduzimaju dokazne radnje i utvrđuju činjenice kako bi se donijela presuda kojom se meritorno odlučuje o krivičnoj stvari.¹² Glavni cilj glavnog pretresa je da niko nevin ne bude osuđen, a da se učinocu koji je kriv izrekne krivičnopravna sankcija.¹³

Na glavnom pretresu se javljaju akuzatorski i inkvizitorski elementi. Akuzatorski elementi na glavnom pretresu ogledaju se u tome da glavni pretres počinje čitanjem optužnice; da se dokazi izvode onim redom kojim se, prije svega, daje inicijativa suprostavljenim strankama u postupku; da stranke ispituju svjedoke i vještake; primjena načela javnosti, načela neposrednosti u izvođenju i ocjeni dokaza i načela usmenog raspravljanja na sudu, dok inkvizitorske sadržaje na glavnom pretresu nalazimo u pravu suda da odredi izvođenje dokaza, u dužnosti suda da se stara za svestrano raspravljanje predmeta i otklanjanje svega što odugovlači krivični postupak, a ne doprinosi razjašnjavanju stvari, zatim u aktivnoj ulozi suda prilikom ispitivanja svjedoka i vještaka i u napuštanju instituta sudija porotnika što se primjenjivalo sve do 2003. godine, kada su na snagu stupili novi Zakoni o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine.¹⁴

Glavni pretres sastoji se od posebnih faza, u koje ubrajamo pripremanje glavnog pretresa, početak glavnog pretresa, tok glavnog pretresa, dokazni postupak, završne riječi i završetak glavnog pretresa.¹⁵

to u interesu čuvanja javnog reda, ako je u interesu zaštite morala u demokratskom društvu, ličnog i intimnog života optuženog ili oštećenog ili zaštite interesa maloljetnika ili svjedoka. Na glavnom pretresu na kojem je javnost isključena sudija, odnosno vijeće može dopustiti da budu prisutna službena lica, znanstveni i javni radnici, a na zahtjev optuženog može to dopustiti i njegovom bračnom, odnosno vanbračnom drugu i bliskim srođnicima. Isključenje javnosti ne odnosi se na stranke, branioca, oštećenog, zakonskog zastupnika i punomoćnika.

12 Bubalović T., Pivić N. (2014.), *Krivično procesno pravo – posebni dio*, Univerzitet u Zenici, Pravni fakultet, Zenica, 81-82.

13 Sijerčić-Čolić H. (2019.), *Krivično procesno pravo, Knjiga II*, Peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo, 92.

14 Stanković N. (2021.), *Krivično procesno pravo*, Evropski Univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 342-343.

15 Bubalović T., Pivić N., op. cit., 83.

3. PRETPOSTAVKE ZA ODRŽAVANJE GLAVNOG PRETRESA

Sudija, odnosno članovi vijeća i zapisničar moraju biti neprekidno prisutni na glavnom pretresu. Nakon što sudija, odnosno predsjednik vijeća otvori zasjedanje i objavi predmet glavnog pretresa utvrdit će da li su prisutna sva pozvana lica, a ako nisu, provjerit će da li su im pozivi dostavljeni i da li su svoj izostanak opravdali.¹⁶ Prisustvo zapisničara je obavezno tokom glavnog pretresa i on mora da bude prisutan cijelo vrijeme, ali zamjena zapisničara nema za posljedicu počinjanje glavnog pretresa iznova.¹⁷

Članom 245. ZKP BiH, članom 260. ZKP FBiH, članom 260. ZKP RS, te članom 245. ZKP BD BiH propisano je da će se glavni pretres odložiti ukoliko tužilac ili lice koje ga zamjenjuje i koje je uredno pozvano ne dođe na isti, a sudija, odnosno predsjednik vijeća pozvat će tužioca, odnosno lice koje ga zamjenjuje da iznese razloge svog nedolaska. Tužioca, odnosno lice koje ga zamjenjuje, sudija, odnosno predsjednik vijeća može kazniti novčanom kaznom do 5.000 KM ako se na uredan poziv suda za glavni pretres nije odazvalo i nije opravdalo svoj izostanak.

Nedolazak optuženog koji je uredno pozvan, a svoj izostanak nije opravdao, povlači za sobom odlaganje glavnog pretresa, te će se narediti da se optuženi na idući glavni pretres prinudno dovede. Ako do privođenja optuženi opravda svoj izostanak, sudija odnosno predsjednik vijeća će opozvati naredbu o prinudnom dovođenju. Optuženom koji je uredno pozvan, a očigledno izbjegava da dođe na glavni pretres i ako prinudno dovođenje nije uspjelo, sudija, odnosno predsjednik vijeća može odrediti pritvor¹⁸ koji može trajati

16 Članovi 238. stav 1. i 244. ZKP BiH, članovi 253. stav 1. i 259. ZKP FBiH, članovi 253 stav 1. i 259. ZKP RS, te članovi 238. stav 1. i 244. ZKP BD BiH

17 Milenković D., *Pretpostavke za održavanje glavnog pretresa (način obezbeđenja i posledice nedolaska pozvanih lica)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 173.

18 U Rješenju Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 11 0 K 020757 19 Kž od 16.05.2019. godine sud je odredio pritvor optuženom koji je uredno pozvan na glavni pretres i koji je prethodno upozoren na obavezu dolaska na glavni pretres,

do objavljivanja presude, a najduže 30 dana. Optuženom se ne može suditi u odsustvu.¹⁹ Smatramo da bi bilo dobro rješenje da se izmjene Zakoni o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine na način da se uvede mogućnost suđenja optuženom u odsustvu. Naime, optuženi često izbjegavaju dolazak na sud, a time i normalan tok glavnog pretresa, odnosno na takav način ometaju nesmetano vođenje krivičnog postupka. Ovakvim zakonskim rješenjem bi se zasigurno postigla veća procesna disciplina i optuženi bi se redovnije odazivali pozivima suda na glavni pretres, jer bi znali da nedolascima na glavni pretres ne bi mogli sprečavati tok glavnog pretresa i postići uobičajene ciljeve, kao što su odugovlačenje krivičnog

a nije pristupio na isti i svoj izostanak nije opravdao. Obrazloženje: "Pravilnost i zakonitost pobijanog rješenja, se ne može osporiti argumentima iz obrazloženja žalbe. Naime, prema pravilnom utvrđenju pobijanog rješenja, optuženi I.J., iako uredno obavješten, nije došao na glavni pretres dana 27.3.2019. godine, a svoj izostanak nije opravdao, nakon čega je sud naredio prinudno dovođenje optuženog za dan 16.4.2019. godine, kada je određen nastavak glavnog pretresa. Prinudno dovođenje optuženog nije uspjelo, kako to proizilazi iz službene zabilješke Sudske policije R. S. broj... od 16.4.2019. godine, kojim putem su obavijestili sud da optuženog nisu zatekli u stanu, na adresi prebivališta i da zbog navedenog nisu mogli izvršiti naredbu za prinudno dovođenje optuženog na glavni pretres za dan 16.4.2019. godine. Imajući u vidu navedeno, pravilno prvostepeni sud izvodi zaključak i daje valjane razloge u pobijanom rješenju da optuženi, koji je uredno pozvan na glavni pretres nije opravdao svoj izostanak, da je prethodno upozoren na obavezu dolaska na glavni pretres, pa kako i pored upozorenja nije pristupio na isti, da se ne zna gdje se trenutno nalazi, očigledno je da izbjegava da dođe na glavni pretres, a prinudno dovođenje nije uspjelo. Time su, po ocjeni ovog suda, ispunjeni uslovi iz člana 261. stav 2. u vezi sa stavom 1. ZKP RS, da se optuženom odredi pritvor, koji po tom rješenju, u smislu stava 4. citirane zakonske odredbe, ako ne bude ranije ukinut, može trajati do objavljivanja presude, a najduže 30 dana. Radi toga su bez osnova argumenti iz žalbe, kojima branilac, bez konkretnih dokaza iznosi tvrdnje o razlozima nedolaska optuženog na glavni pretres i time osporava valjanost razloga datih u pobijanom rješenju. Na osnovu navedenog, a primjenom člana 337. stav 3. ZKP RS, odlučeno je kao u izreci ovog rješenja." Rješenje preuzeto sa stranice: <https://www.pravobih.com/pravna-posljedica-nedolaska-uredno-poznavnog-optuzenog-na-glavni-pretres-t867.html>, datum pristupanja 20.12.2023.

19 Sijerčić-Čolić H., op.cit., 96-97.

postupka, pa čak i nastupanje zastarjelosti krivičnog gonjenja. Naravno novim zakonskim rješenjima bi se trebalo precizno regulisati u kojim situacijama bi se optuženom moglo suditi u odsustvu, a također regulisati i da se u slučaju suđenja u odsustvu optuženom obezbjedi obavezna odbrana, a sve u cilju obezbjeđenja prava na pravično suđenje i izbjegavanja povrede prava na odbranu.²⁰

-
- 20 U prilog našem razmišljanju je i stav koje je Apelaciono vijeće Odjela I Suda Bosne i Hercegovine zauzelo u odluci broj: X-KRŽ-05/70 od 28. 03. 2007. u kojoj je navedeno: „Odsustvo optuženog, kako je to propisano članom 247. ZKP BiH podrazumijeva situaciju u kojoj prisustvo optuženog u toku glavnog pretresa nije moguće osigurati, bilo iz razloga što se isti krije ili je u bjekstvu, ili postoje druge poteškoće da se isti obavijesti o postupku. Imajući u vidu da se optuženi za sve vrijeme trajanja glavnog pretresa nalazio u pritvoru, te da je svjesno i izričito odbijao da prisustvuje zakazanim ročištima na koja je bio uredno pozivan, Apelaciono vijeće smatra da se ne može smatrati da je isti bio u odsustvu, u smislu člana 247. ZKP BiH. Nastavak suđenja bez prisustva optuženog je, posmatran i u kontekstu garancija osiguranih članom 6 EKLJP, također moguć. Naime, standardi koje postavlja član 6. Konvencije, a koji su primjenjivi na konkretno procesno pitanje, zahtijevaju da optuženi odmah, na jeziku koji razumije, bude detaljno obaviješten o prirodi i razlogu optužbe protiv njega, što je nesporno i učinjeno kako prilikom saslušanja pred sudijom za prethodni postupak, tako i dostavljanjem optužnice, održavanjem ročišta za izjašnjenje o krivnji, te otvaranjem glavnog pretresa čitanjem optužnice. Nadalje, njegovo je pravo da sam ispituje ili zahtijeva ispitivanje svjedoka optužbe i da se prisustvo i saslušanje svjedoka odbrane odobri pod uvjetima koji važe i za svjedoka optužbe. Međutim, pomenuto pravo optuženog koje bi podrazumijevalo i njegovo prisustvo na pretresu nije apsolutno u smislu da se optuženi istoga ne može odreći. Imajući u vidu da je optuženi cijelo vrijeme bio svjestan optužbi koje mu se stavljaju na teret, da je blagovremeno obaviještavan i pozivan na zakazana ročišta, da je bio sposoban da prisustvuje istima, da je u toku glavnog pretresa uvijek bio prisutan njegov branilac, te da se optuženi svaki put jasno, svojevolumeno i izričito odrekao prava da bude prisutan suđenju, apelaciono vijeće smatra da isti ni na koji način nije bio onemogućen da prisustvuje, prati i učestvuje u toku glavnog pretresa, već da se tog prava dobrovoljno odrekao, prihvativši na taj način da glavni pretres bude nastavljen i bez njega. Iako ZKP BiH izričito ne propisuje ovakvu procesnu situaciju, iz odredbe

Glavni pretres će se odložiti i u slučaju nedolaska branioca koji je uredno pozvan, a sudija, odnosno predsjednik vijeća pozvat će branioca da objasni razloge svog nedolaska. Ukoliko se nije odazvao na uredan poziv suda za glavni pretres i nije opravdao svoj izostanak sudija, odnosno predsjednik vijeća može ga kazniti novčanom kaznom do 5.000 KM. Glavni pretres će biti odložen i u slučaju kada je optuženom određen novi branilac ili je izabrao novog branioca.²¹

člana 242. stav 2. ZKP BiH je vidljivo da je moguće da optuženi, u slučaju da i pored upozorenja predsjednika vijeća, nastavi sa nedoličnim ponašanjem, bude udaljen iz sudnice, te da se postupak nastavi uz prisustvo njegovog branioca, čime je dodatno potkrijepljen zaključak prvostepenog vijeća da sama činjenica da optuženi nije fizički prisutan u sudnici ne znači da se pretres automatski ne može nastaviti. **Ovo posebno iz razloga što je konstantno nedolično ponašanje optuženog evidentno i bilo usmjereno onemogućavanju nastavka postupka i njegovom odugovlačenju, kako je to i prvostepeno vijeće ispravno ocijenilo.** Razmatrajući alternativnu mjeru koja je mogla biti primjenjena na konkretan slučaj, odnosno prinudno dovođenje optuženog u sudnicu i protiv njegove izričite volje, te bez obzira na prijetnje da će se u tom slučaju pojaviti u donjem vešu, kako to u žalbi predlaže branilac, prvostepeno vijeće ispravno zaključuje da bi takvo postupanje predstavljalo nehuman postupak kojim bi se narušio kako fizički integritet optuženog, tako i autoritet i dignitet suda, a da se pri tome, osim fizičkog prisustva optuženog, isti ne bi mogao prisiliti da u vlastitom interesu prati tok pretresa i poštuje procesnu disciplinu. Imajući u vidu gore navedeno, odluka vijeća da po okončanju svakog ročišta optuženom dostavi snimak suđenja, kako bi se isti mogao upoznati sa njegovim tokom, predstavlja adekvatan način da se istom obezbijedi mogućnost praćenja glavnog pretresa, bez narušavanja njegovog fizičkog integriteta nasilnim dovođenjem u sudnicu." Pregled sudske prakse, Sud Bosne i Hercegovine, broj 2. i 3., Sarajevo, 2007. 11-12.

- 21 Član 248. ZKP BiH, član 263. ZKP FBiH, član 263. ZKP RS, te član 248. ZKP BD BiH

„Pošto su prema konstatacijama na zapisniku razlozi za odlaganje glavnog pretresa bili zauzetost sudske sale koja je tehnički opremljena za zvučno snimanje i nepostojanja takve opreme u ostalim slobodnim sudskim salama, onda prvostupanijski sud nije mogao braniteljici optuženog rješenjem izreći novčanu kaznu 300 KM zbog njezinog izostanka sa glavnog pretresa, bez obzira što je uredno pozvana i svoj izostanak nije opravdala, jer to nije

U slučaju nedolaska svjedoka ili vještaka koji su uredno pozvani, a nisu došli na glavni pretres, niti su svoj izostanak opravdali sudija, odnosno predsjednik vijeća će odlučiti da li glavni pretres treba odložiti. Međutim, ako na glavnom pretresu treba ispitati samo te svjedoke ili vještake koji nisu pristupili na glavni pretres, sudija, odnosno predsjednik vijeća mora rješenjem odložiti glavni pretres.²²

4. ODLAGANJE I PREKIDANJE GLAVNOG PRETRESA

Glavni pretres se održava tokom radnog vremena jedan ili više dana. U pojedinim slučajevima može doći do odlaganja i prekidanja istoga.

Pored razloga za odlaganje glavnog pretresa o kojima smo već pisali, predviđena su još dva posebna osnova za odlaganje glavnog pretresa i jedan opšti. Posebni osnovi za odlaganje glavnog pretresa su potreba pribavljanja novih dokaza ili nastupanje nesposobnosti optuženog nakon izvršenja krivičnog djela da prisustvuje na glavnom pretresu. Ukoliko sudija, odnosno predsjednik vijeća na zahtjev stranaka ili branioca ocijeni da je potrebno pribaviti nove dokaze, donijet će rješenje o odlaganju glavnog pretresa. Zakonodavac pod odlaganjem glavnog pretresa zbog nesposobnosti optuženog

objektivni uvjet zbog kojeg je glavni pretres odložen.“ Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj: KŽ-228/05 od 05.05.2005., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, januar-juni 2005., 11.

„Nepristupanje glavnom pretresu zbog ranije dobivenih poziva kod drugog suda, nije razlog takve prirode da očigledno onemogućava pristup sudu i predstavlja ponašanje kojim se vrijeđa autoritet suda i dovodi u pitanje njegova efikasnost, neopravdano stvaraju troškovi i ugrožava ostvarivanje pravde kao osnovne sudske funkcije, pa je neosnovana žalba advokata na odluku kojom ga sud kažnjava zbog neodazivanja na glavni pretres.“ Rješenje Suda Bosne i Hercegovine, broj: KŽ-75/04 od 12.07.2004., Pregled sudske prakse, Sud Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, 2005.

22 Sijerčić-Čolić H. et. al. (2005.), *Komentari zakona o krivičnom/ kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Vijeće Evrope/ Evropska komisija Sarajevo, 653.

da prisustvuje na glavnom pretresu, podrazumijeva optuženog koji zbog svog duševnog stanja nema odgovarajući stepen psihičke sposobnosti za aktivno sudjelovanje na glavnom pretresu. Samim odlaganjem mu je obezbijedena dodatna zaštita i pomoć. Da bi sudija, odnosno predsjednik vijeća donio rješenje o odlaganju glavnog pretresa zbog navedenog razloga potrebno je da je takvo stanje verifikovano od strane vještaka psihijatra i mora biti privremenog karaktera. Ukoliko je kod optuženog nakon izvršenog krivičnog djela nastupila duševna bolest zbog koje ne može duže vremena sudjelovati na glavnom pretresu, onda sud treba donijeti rješenje o prekidu postupka, a isti će se nastaviti kada se zdravstveno stanje optuženog poboljša. Opći razlog za odlaganje glavnog pretresa se odnosi na postojanje drugih smetnji da se glavni pretres uspješno provede. Prilikom odlaganja glavnog pretresa, sudija, odnosno predsjednik vijeća bi po mogućnosti trebao rješenjem koje se unosi u zapisnik o glavnom pretresu odrediti dan i sat nastavka istog. Ukoliko se radi o dokazima koji se mogu izgubiti ili uništiti zbog odlaganja glavnog pretresa, sudija, odnosno predsjednik vijeća, treba da naredi obezbjeđenje istih.²³

Ako se glavni pretres koji je bio odložen na period do 30 dana drži pred istim sudijom, odnosno vijećem, pretres će se nastaviti, s tim da sudija, odnosno predsjednik vijeća može odrediti da glavni pretres počne ponovo. Ukoliko se izmijenio sastav vijeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana,²⁴ glavni

23 Ibid., 654.

24 U Rješenju broj: 110 K 017324 17 Kž 4 od 18.01.2018. Vrhovni sud Republike Srpske, naveo je sljedeće: „Osnovani su žalbeni prigovori branilaca optuženih V. M., G. P. i O. B., u prilog tvrdnji da je pretresno vijeće prvostepenog suda, na glavnom pretresu dana 13.02.2017. godine, propustilo primijeniti odredbu člana 266. stav 2. ZKP RS, te je nastavljen glavni pretres i nakon što je protekao rok od 30 dana od ranijeg glavnog pretresa, koji je održan dana 23.12.2016. godine ... Iz sadržaja odredbe člana 266. stav 2. ZKP RS, proizlazi da, ukoliko je odgađanje trajalo duže od 30 dana, više ne postoji cjelina između odgođenog i nastavljenog glavnog pretresa, što obavezuje pretresno vijeće da glavni pretres počne iznova, i nije predviđen, niti moguć bilo kakav izuzetak, ni pod kojim uslovima. Radi se, dakle, o imperativnoj normi i zakonodavac nigdje ne govori o razlozima odgađanja glavnog pretresa a nije od značaja da li je do odgađanja glavnog pretresa došlo nekom od radnji stranka u postupku, branioca, ili suda, odnosno da li su razlozi navedenog odgađanja opravdani ili nisu. Kako je u konkretnom slučaju glavni pretres od 13.02.2017. godine,

pretres mora početi ispočetka, ali uz saglasnost stranaka i branioca vijeće može odlučiti da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju. Ako se glavni pretres drži pred drugim sudijom, odnosno predsjednikom vijeća isti mora ponovo početi i svi dokazi se moraju ponovo izvesti, međutim uz saglasnost stranaka i branioca, vijeće može odlučiti da se ranije izvedeni dokazi neće ponovo izvoditi. Sudija, odnosno vijeće nakon što sasluša stranke i branioca može odlučiti da se iskazi svjedoka i vještaka dati u ranijem pretresu koriste kao

nastavljen nakon proteka više od 30 dana (raniji pretres održan dana 23.12.2016. godine), to time nije održan kontinuitet glavnog pretresa, a odloženi dijelovi glavnog pretresa, u smislu citirane zakonske odredbe, ne čine cjelinu, pa je propust pretresnog vijeća prvostepenog suda da primjenom imperativne odredbe člana 266. stav 2. ZKP RS, odgođeni glavni pretres počne iznova, mogao biti od uticaja na zakonito i pravilno donošenje presude, te je slijedom toga propuštanjem da postupi na taj način, prvostepeni sud počinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 2. ZKP RS“, Bilten sudske prakse, Vrhovni sud Republike Srpske, 2018/2020., 151.

Isti stav zauzeo je Sud Bosne i Hercegovine u Rješenju broj: X-KRŽ-08/489 od 04.03.2010. u kojem je naveo: „*da je žalbeni prigovor, kojim se ukazuje da je prvostepeno vijeće učinilo bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, koja se može svesti na bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 297. stav 2. ZKP BiH, osnovan, jer je prvostepeno vijeće propustilo primijeniti odredbu člana 251. stav 2. ZKP BiH, te je nastavilo glavni pretres i nakon što je protekao rok od 30 dana, a to je, po ocjeni ovog vijeća bilo od uticaja na zakonito i pravilno donošenje presude, kako je to i odbrana žalbom osnovano ukazala. Sudeće vijeće, u prvostepenoj presudi je zauzelo stav, odnosno napravilo razliku između odgađanja i neodržavanja glavnog pretresa u roku 30 dana. Naime, po ocjeni sudećeg vijeća, u konkretnom slučaju nije došlo do primjene člana 251. stav 2. ZKP BiH, u smislu odlaganja pretresa na više od 30 dana, jer je sudeće vijeće zakazalo ročišta u zakonskom roku, a do neodržavanja glavnog pretresa na dan 23.04.2009. godine, uslijed čega je i protekao rok od 30 dana između dva uzastopna ročišta, došlo je zbog nemogućnosti optuženog i branioca da pristupe zakazanom ročištu, a ne krivnjom sudećeg vijeća. Kako se navodi u pobijanoj presudi, svrha odredbe člana 250. stav 1. ZKP BiH, jeste zaštita prava optuženog, a po ocjeni sudećeg vijeća, vođenje glavnog pretresa iz početka, na koji način bi isti bio znatno prolongiran, ni u kom slučaju ne bi bilo u interesu optuženog.*

dokaz ukoliko su svjedoci ili vještaci umrli, duševno oboljeli, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred sud nemoguć ili je znatno otežan iz drugih razloga. Saglasnost stranaka i branioca za ovu odluku suda nije potrebna.²⁵

Do prekida glavnog pretresa može doći zbog: isteka radnog vremena, odmora, pripremanja optužbe ili odbrane i pribavljanja određenih dokaza u kratkom vremenskom roku.²⁶ Po pravilu prekid glavnog pretresa ne traje duže od osam dana i nastavlja se pred istim sudijom, odnosno vijećem. Međutim ukoliko se glavni pretres ne može nastaviti pred istim sudijom, odnosno vijećem ili ako je prekid glavnog pretresa trajao duže od osam dana, postupit će se po pravilima koja važe za nastavljjanje odloženog glavnog pretresa.²⁷

... Nije od značaja da li je do odgađanja glavnog pretresa došlo krivnjom suda, strana u postupku ili branioca, odnosno da li su razlozi navedenog odgađanja opravdani ili nisu. Dakle, bez obzira na razloge odgađanja, ukoliko ročišta nisu održana u periodu dužem od 30 dana, obaveza je sudećeg vijeća da glavni pretres počne iz početka. U skladu sa navedenim neodrživa je teza prvostepenog vijeća o razlici između odlaganja i neodržavanja glavnog pretresa. Tačnije, teoretski razlika postoji, ali u praksi, obzirom na tekst citirane zakonske odredbe člana 251. stav 2. ZKP BiH, pravne posljedice koje proizvodi odgađanje ili neodržavanje glavnog pretresa, ukoliko je pauza između dva ročišta trajala duže od 30 dana, su istovjetne- stvaraju obavezu suda odnosno predsjednika vijeća da glavni pretres počne iz početka. ... Dakle, propust prvostepenog vijeća da primjeni odredbu člana 251. stav 2. ZKP BiH, po ocjeni ovog vijeća bio je od uticaja na zakonito i pravilno donošenje presude, a što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 297. stav 2. ZKP BiH, te na temelju odredbe člana 315. stav 1. tačka a) ZKP BiH, razlog za njeno ukidanje.“ Rješenje dostupno na stranici Suda Bosne i Hercegovine

25 Bubalović T., Pivić N., op. cit., 87.

26 Bejatović S., *Glavni pretres i njegov doprinos obezbeđenju suđenja u razumnom roku*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 22.

27 Član 252. stavovi 2. i 3. ZKP BiH, član 267., stavovi 2. i 3. ZKP FBiH, član 267. stavovi 2. i 3. ZKP RS, te član 252. stavovi 2. i 3. ZKP BD BiH

5. TOK GLAVNOG PRETRESA

Prije početka glavnog pretresa sudija ili predsjednik vijeća otvara zasjedanje, obavljuje predmet glavnog pretresa, sastav sudskog vijeća, te ko je sve pristupio glavnom pretresu. Ukoliko sudija ili predsjednik vijeća utvrdi da su ispunjene sve pretpostavke za održavanje glavnog pretresa, tužilac će pročitati optužnicu, čime počinje glavni pretres u pravnom smislu.²⁸

Već od ranije je u praksi sporno da li se u ovom prvom dijelu glavnog pretresa može izmijeniti optužnica i može li sud na osnovu upoznavanja sa nekim dokazima da donese neke od odluka. Prema Raduloviću na početku glavnog pretresa se čita ona optužnica koja je stupila na snagu i ista se ne može mijenjati ni na lakše, ni na teže djelo, ali ako na to ukazuju izvedeni dokazi, ona se može izmijeniti tek na glavnom pretresu.²⁹

5.1. Uvodno izlaganje

Nakon čitanja optužnice od strane tužioca, slijedi njegovo uvodno izlaganje, te uvodno izlaganje optuženog, odnosno njegovog branioca, ukoliko to žele. U uvodnom izlaganju tužilac će ukratko iznijeti dokaze na kojima zasniva optužnicu, dok odbrane nerijetko i ne koriste to svoje pravo ili davanje uvodne riječi odlože za vrijeme nakon izvođenja dokaza optužbe. U svakom slučaju ukoliko bi odbrana bila onemogućena da iznese uvodno izlaganje postojala bi povreda prava na odbranu.³⁰ U anglosaksonskom

28 Pajić D., Hajdarović S. (2021.), *Krivični postupak - teorijske osnove, primjeri i obrasci*, Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru, Mostar, 206.

29 Radulović D., *Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore i glavni pretres (osnovna obilježja i sporna pitanja – teorija i praksa)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 132.

30 U Rješenju Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 06 0 K 008179 17 KŽ 2 od 17.01.2018. navodi se: „Postupajući na navedeni način sud je, kako se to osnovano ukazuje žalbom branitelja, povrijedio odredbu člana 275. stav 3. ZKP FBiH. Ova odredba propisuje da, nakon čitanja optužnice i uvodnog izlaganja tužitelja, optuženi i njegov branitelj mogu izložiti koncept odbrane. S obzirom na zakonom

pravnom sistemu, uvodna riječ je veoma značajna na glavnom pretresu, a neki je smatraju najvažnijom fazom pretresa. U uvodnoj riječi trebaju se iznijeti sve najbitnije činjenice i odrediti pravu važnost dokaza, međutim ista nikada ne treba biti pretenciozna, ne treba preuveličavati događaj, ne treba sadržavati nerealne i preuranjene zaključke i ne treba se pozivati na dokaze koji možda neće biti dostupni ili čija je relevantnost sumnjiva.³¹ Većina uvodnih izlaganja sastoji se iz teorije slučaja, tj. verzije onoga što se desilo, „priče“ i prijedloga presude. Uvodna riječ bi trebalo da traje od deset do trideset minuta, znači ne predugo i u njoj branilac ne treba da iznosi lični stav.³² Međutim, u praksi sudova u Bosni i Hercegovini uvodno izlaganje je kratko i sudije mu uglavnom ne pridaju značaj, pa se isto ili preleti ili čak potpuno preskoči.³³

određenu svrhu uvodnog izlaganja odbrane, ovaj sud nalazi da je neomogućavanjem odbrani da iznese uvodno izlaganje, pogotovo što je prethodno tužiteljica iznijela svoje uvodno izlaganje, povrijeđeno pravo optuženog na odbranu. Naime, pozivanje odbrane da iznese uvodno izlaganje je zakonom propisana obavezna radnja suda u okviru glavnog pretresa upravo radi pružanja mogućnosti odbrani da, iznoseći svoj koncept odbrane, ukaže sudskom vijeću na ključna činjenična i pravna pitanja koja je, po ocjeni odbrane, potrebno rasvijetliti i raspraviti tokom glavnog pretresa. Time se značajno može utjecati na sam tok i sadržinu dokaznog postupka i čitavog glavnog pretresa u smislu njihovog vođenja na način koji će omogućiti rasvjetljavanje i tih činjeničnih i pravnih pitanja te ocjenu izvedenih dokaza i iznesenih pravnih stavova u kontekstu ne samo koncepta optužbe nego i koncepta odbrane. S obzirom na to, ovaj sud nalazi da je propuštanjem suda da pozove odbranu da iznese, ako to hoće, uvodno izlaganje i pored obaveze predsjednika vijeća da se, u skladu sa članom 254. stav 2. ZKP FBiH, stara za svestrano pretresanje predmeta, povrijeđeno pravo optuženog na odbranu, te da je time učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKP FBiH.“ Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1-2, Sarajevo, januar-decembar 2018., 22.

31 Više o uvodnom izlaganju vidjeti: Sarajlija S., *Položaj i uloga tužioca na glavnom pretresu*, Kriminalističke teme, Godište XI, Broj 3-4, 2011., 123-124.

32 Beljanski V., Delibašić V., Tintor J., *Priručnik za postupanje advokata u krivičnom postupku*, Misija OEBS-a u Srbiji i Advokatska komora Srbije, Beograd, 2019., 81.

33 *Krivični postupak - Uvodno izlaganje na glavnom pretresu*, dostupno na stranici: <https://lawlife.rs/index.php/>

5.2. Dokazni postupak

Nakon čitanja optužnice i uvodnih izlaganja slijedi dokazni postupak, koji zauzima najznačajnije mjesto na glavnom pretresu zbog zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda.³⁴ Dokazi se na glavnom pretresu izvode sljedećim redoslijedom, izuzev ukoliko sudija, odnosno vijeće u interesu pravde ne odredi drugačije: - dokazi optužbe, - dokazi odbrane, - dokazi optužbe kojima se pobijaju navodi odbrane, - dokazi odbrane kao odgovor na pobijanje, - dokazi čije je izvođenje naredio sudija, odnosno vijeće i svi dokazi koji su relevantni za izricanje krivičnopravne sankcije.³⁵

Prilikom izvođenja dokaza dozvoljeno je direktno, unakrsno i dodatno ispitivanje svjedoka ili vještaka.

Pod direktnim ispitivanjem podrazumijeva se ispitivanje svjedoka ili vještaka od strane koja je iste pozvala na glavni pretres. Tokom direktnog ispitivanja svjedok u slobodnom izlaganju iznosi ono što je vidio i čuo prilikom nekog konkretnog događaja, a mogu mu se postavljati pitanja kojima je cilj da se provjeri, razjasni i dopuni ono što je svjedok iznio tokom izlaganja.³⁶

Odlučujući faktor za pozivanje svjedoka da svjedoči na glavnom pretresu od strane branioca ili tužioca je korisnost sadržaja iskaza takvog svjedoka. Iskaz svjedoka treba da potvrđuje tezu optužbe, odnosno odbrane i zatvara krug više različitih dokaza, koji potvrđuju neku pravno relevantnu činjenicu. Tužilac sa direktnim ispitivanjem svjedoka optužbe najsigurnije i najefektnije može da dokaže osnovanost optužbe, dok se odbrana bavi svojim svjedocima i dokazima u koje ulaze i dokazi koje je tužilac i sud dostavio odbrani u toku istrage, a idu u korist optuženog. Najsigurniji znak da je direktno

pravo/314-krivicni-postupak-uvodno-izlaganje-na-glavnom-pretresu, datum pristupanja 20.11.2023.

34 Sijerčić-Čolić H. et al, op.cit., 668.

35 Član 261. stav 2. ZKP BiH, član 276., stav 2. ZKP FBiH, član 276., stav 2. ZKP RS, te član 261. stav 2. ZKP BD BiH

36 Pružan M., *Prigovori prilikom ispitivanja svjedoka na glavnom pretresu*, 238-239., dostupno na stranici

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2cjOTO-TK1YJ:https://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Pruzan_Prigovori_prilikom_ispitivanja_svjedoka_na_glavnom_pretresu.pdf&cd=10&hl=hr&ct=clnk&gl=ba, datum pristupanja 30.10.2023.

ispitivanje bilo uspješno je taj ukoliko u toku ili na kraju direktnog ispitivanja sud ne postavi nijedno pitanje svjedoku, a suprotna stranka odustane od unakrsnog ispitivanja.³⁷

Unakrsno ispitivanje smatra se sine qua non američkog suđenja sudskog postupka. Međutim korijene unakrsnog ispitivanja možemo pronaći u Engleskoj, dok je prepoznavanje važnosti unakrsnog ispitivanja razvijeno u francuskoj teoriji krivičnog prava s kraja šesnaestog stoljeća.³⁸ Unakrsno ispitivanje provodi suprotna strana od one koja je pozvala svjedoka ili vještaka i njime se ustanovljavaju činjenice u njenu korist. Ovim ispitivanjem obično se pokušava diskreditirati iskaz svjedoka ili vještaka ili kompromitovati lice koje se ispituje. S obzirom da se radi o licu koje je „neprijateljski“ raspoloženo prema onome ko ga ispituje, potrebno je donijeti ispravnu odluku da li uopšte koristiti pravo na unakrsno ispitivanje, te utvrditi da li je teza koja se zastupa ugrožena iskazom proisteklim iz direktnog ispitivanja i da li se može očekivati da će se od konkretnog lica dobiti iskaz koji će ići u prilog teze koja se zastupa.³⁹ Svrha unakrsnog ispitivanja je da se provjeri tačnost iskaza, pa i vjerodostojnost svjedoka, ali i da se dopune iskazi i razjasne nejasnoće koje su proizašle iz direktnog ispitivanja.⁴⁰

U unakrsnom ispitivanju pitanja svjedoku se ograničavaju i odnose na pitanja koja su prethodno postavljena na direktnom ispitivanju⁴¹ i pitanja u korist

37 Kaurinović D., *Direktno i unakrsno ispitivanje*, 1-2., dostupno na stranici: <https://www.scribd.com/doc/188147102/Kaurinovic-Direktno-i-Unakrsno-Ispitivanje#>, datum pristupanja: 01.11.2023.

38 Epstein J., *Cross-Examination: Seemingly Ubiquitous, Purportedly Omnipotent, and "At Risk"*, *Widener Law Review*, Vol. 14, No. 2, 2009., 429., 431.

39 Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje – pravila i izazovi*, *Nauka, bezbednost, policija, Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 2014., 74.

40 Damaška M., *Hrvatski dokazni postupak u poredbenopravnom svjetlu*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 17, broj 2/2010, 830.

41 Viši sud u Beogradu, Posebno odjeljenje za organizovani kriminal i Odjeljenje za ratne zločine, zauzeo je stav, koji glasi: „Za razliku od osnovnog, unakrsno ispitivanje se može odnositi samo na ono što je svedok naveo u osnovnom ispitivanju, ili radi provere verodostojnosti, odnosno kredibiliteta, jer bi se, u protivnom, pretvorilo u novo osnovno ili dopunsko ispitivanje i

vlastitih tvrđenja.⁴² Iz navedene odredbe se vidi da nije definisano kakva bi to bila pitanja u korist vlastitih tvrdnji, pa smatramo da bi se moglo raditi o pitanjima koja su vezana za tvrdnje koje je stranka iznosila prethodno tokom postupka na primjer u uvodnom izlaganju ili u komentaru ili prigovoru na iskaz nekog od prethodno ispitanih svjedoka ili vještaka ili na pročitanoj materijalnoj dokumentaciji i sl. Stav Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju je da je potrebno postavljati direktna pitanja kada se ispituje u korist vlastitih tvrdnji, a zabranjuje se postavljanje sugestivnih pitanja u unakrsnom ispitivanju u korist vlastitih tvrdnji. Razlog zbog kojeg se zabranjuje postavljanje sugestivnih pitanja u unakrsnom ispitivanju u korist vlastitih tvrdnji je taj što ustvari branilac svjedoči umjesto svjedoka i prilikom tog svjedočenja iznose se činjenice koje se uzimaju kao utvrđene, iako nisu bile predmet direktnog ispitivanja svjedoka. Prema praksi navedenog suda pitanja u korist vlastitih tvrdnji mogu obuhvatati: pitanja relevantna za opći kontekst predmeta, pitanja koja se odnose na kredibilitet svjedoka, te pitanja koja se odnose na dokaze one strane koja vrši unakrsno ispitivanje.⁴³ Što se tiče postavljanja pitanja u korist vlastitih tvrdnji koje izlaze iz okvira direktnog ispitivanja, Ustavni sud je u svojoj Odluci⁴⁴ zauzeo stav da se „ne može zaključiti proizvoljnim to što je predsjednica prvostepenog suda uskraćivala odbrani pravo da nekim svjedocima prilikom unakrsnog ispitivanja postavljaju pitanja koja su po ocjeni suda bila izvan opsega odgovora koje su dali prilikom direktnog ispitivanja. Naime, predsjednica prvostepenog vijeća je odbranu uputila da postavljanje takvih pitanja može realizirati ako te svjedoke pozovu kao svoje. Navedeno je bilo predmetom žalbe pred Vrhovnim sudom koji je o tome dao jasno obrazloženje koje ne ukazuje na bilo kakvu proizvoljnost. Vrhovni sud je ukazao da se prijedlog predsjednice prvostepenog vijeća ne može okarakterizirati kao obaveza apelanata kao optuženih da dokazuju svoju nevinost, već samo mogućnost da im se ukaže na način kako da dobiju odgovore na ta pitanja prilikom direktnog ispitivanja navedenih svjedoka. ... Vrhovni sud je naveo da postoji mogućnost da se postavljaju pitanja u korist vlastitih tvrđenja, ali da je za to potrebno odobrenje

to na unakrsan način, što bi bilo pravno nedopustivo”, Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje u krivičnom procesnom pravu Srbije*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 224.

42 Član 262. stav 1. ZKP BiH, član 277., stav 1. ZKP FBiH, član 277., stav 1. ZKP RS, te član 262. stav 1. ZKP BD BiH

43 Pružan M., op.cit., 244-246.

44 Broj: AP-4820/10 od 10.04.2014., stav 123.

suda odnosno predsjednika vijeća jer ono (postavljanje takvih pitanja) prevazilazi okvire unakrsnog ispitivanja. U navedenom obrazloženju Ustavni sud ne vidi bilo kakvu proizvoljnost budući da je u konkretnom slučaju predsjednica prvostepenog vijeća odbranu samo uputila na mogućnost korištenja ovog prava, te odbrani nije nametnula bilo kakvu obavezu u pogledu izvođenja ovih dokaza. Prema tome, ne može se zaključiti da je navedenim povrijeđeno pravo apelanata na presumpciju nevinosti niti da je navedeno uticalo na proizvoljnu ocjenu dokaza suda.“ Mišljenja smo da pitanja na unakrsnom ispitivanju, ne bi trebala biti ograničena samo na pitanja postavljena prilikom direktnog ispitivanja ili pitanja u korist vlastitih tvrdnji iz razloga što bi se stranka koja direktno ispituje svjedoka ili vještaka fokusirala samo na utvrđivanje onih činjenica koje joj idu u korist i time bi ostavila uzak prostor suprotnoj stranci da provede unakrsno ispitivanje, već bi sudija trebao po vlastitom nahodađenju da ocijeni da li će ili neće dopustiti postavljanje pitanja u vezi onoga što je iskazano na direktnom ispitivanju. Čak štaviše smatramo da bi sudija u većini slučajeva trebao dopustiti pitanja koja idu van okvira direktnog ispitivanja, a sve u cilju kako svestranog razjašnjenja činjeničnog stanja, tako i u cilju ekonomičnosti postupka, obzirom da bi u suprotnom stranka svjedoka mogla ponovo pozivati kao svog svjedoka čime bi se nepotrebno odugovlačio krivični postupak.

U unakrsnom ispitivanju svjedoku ili vještaku je dozvoljeno postavljati sugestivna pitanja, odnosno pitanja kojima se sugerije odgovor. Stranke iznose činjenice, a svjedok ili vještak se sa njima može složiti ili ne složiti.⁴⁵ „Sugestivna pitanja mogu da budu: 1) potpuno disjunktivna - ne dopuštaju drugi odgovor osim “da” ili “ne”; 2) nepotpuno disjunktivna - ne isključuju i druge mogućnosti koje nisu obuhvaćene prethodnom sugestijom; 3) ekspektativna (iščekujuća) pitanja - koja mogu da budu potvrdna ili odrečna; 4) odlučna pitanja; 5) kapiocizna pitanja - u sebi sadrže pretpostavku da je rečeno nešto što u stvari nije iskazano i 6) nadovezujuća pitanja - nakon popuštanja primarnoj sugestiji nastavlja se sa pitanjima u tako već utvrđenom pravcu.“⁴⁶ Sugestivna pitanja se mogu postavljati i prilikom direktnog ispitivanja, kada je to potrebno zbog razjašnjenja izjave svjedoka, te kada stranka pozove svjedoka suprotne stranke ili kada svjedok pokazuje odbojan stav ili ne želi da sarađuje.⁴⁷

45 Stone M. (1995.), *Unakrsno ispitivanje u krivičnom postupku*, drugo izdanje, 240.

46 Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje*, Pravni život, broj 9/2013, 781.

47 Član 262. stav 2. ZKP BiH, član 277., stav 2. ZKP FBiH, član 277., stav 2. ZKP RS, te član 262. stav 2. ZKP BD BiH

Dodatno ispitivanje slijedi nakon unakrsnog ispitivanja svjedoka ili vještaka i predstavlja tzv. drugo direktno ispitivanje svjedoka ili vještaka čiji je cilj da se eliminišu ili ublaže efekti unakrsnog ispitivanja.⁴⁸ Međutim, ukoliko su optuženi i njegov branilac prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka, propustili da ispitaju svjedoka na okolnosti o kojima se svjedok izjasnio tokom direktnog ispitivanja od strane tužitelja koji ga je pozvao, onda ne mogu predložiti ponovno saslušanje tog svjedoka na te iste okolnosti na koje su mogli unakrsno ispitati tog svjedoka.⁴⁹ Već smo ranije naveli da se sugestivna pitanja u pravilu mogu postavljati samo prilikom unakrsnog ispitivanja, što znači da bi se sugestivna pitanja mogla postavljati i prilikom dodatnog ispitivanja svjedoka ili vještaka, ali samo ako su u pitanju nesporne stvari, te činjenice za koje se predviđa saglasnost stranaka. Pomoću sugestivnih pitanja svjedok se vraća na stvarni predmet spora ili na nešto što je već rečeno u unakrsnom ispitivanju bez dugog uvoda.⁵⁰ Cilj dopunskog ispitivanja jeste rehabilitacija svjedoka.⁵¹

Član 262. stav 1. ZKP BiH, član 277., stav 1. ZKP FBiH, član 277., stav 1. ZKP RS, te član 262. stav 1. ZKP BD BiH propisuju da sudija, odnosno predsjednik i članovi vijeća mogu u svakoj fazi ispitivanja postaviti svjedoku odgovarajuće pitanje, kao i da nakon što svjedok bude ispitan, sudija, odnosno predsjednik i članovi vijeća mu mogu postavljati pitanja. Ovako formulisana zakonska odredba može stvarati dilemu da li sud može postavljati pitanja koja svjedoka navode na odgovor koji se želi čuti. Sudska praksa dopušta postavljanje sugestivnih pitanja od strane sudija.⁵² Bez obzira na ovakav stav sudske prakse

48 Sarajlija S., op.cit., 129.

49 *Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 070-0-Kž-06-000038 od 24.08.2006.*, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 2, Sarajevo, juli-decembar 2007., 18.

50 Stone M., op.cit., 415., 417.

51 Lazetić-Bužarovska G., Kalajđijev G., *Glavna rasprava prema ZKP Makedonije (teorija i praksa)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015., 119.

52 U presudi Suda Bosne i Hercegovine br: X-Kž-08/596-1 od 25.08.2011. godine, „razmatran je prigovor odbrane zato što je sud postavljao sugestivna pitanja. Prema ocjeni ovog Vijeća postavljanje sugestivnih pitanja od strane predsjednika vijeća ne predstavlja povredu odredaba krivičnog postupka, tim prije

smatramo da sud ovakva pitanja ne bi trebao postavljati jer je takvo pravo ustanovljeno ipak u korist stranaka koje tokom ispitivanja nastoje od svjedoka praktično iznuditi odgovore koje žele da čuju, te na taj način žele postići da iskaz svjedoka bude u njihovu korist, pa stoga bi sud postavljanjem ovakvih pitanja mogao izgubiti objektivnost i nepristrasnost, odnosno staviti se na stranu jedne od stranaka u postupku, što svakako ne može biti uloga suda.

5.3. Pritvor na glavnom pretresu

Zakoni o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine sadrže detaljne odredbe koje govore o pritvoru u toku istrage, kao i odredbe o pritvoru nakon izricanja prvostepene presude. Nadalje, procesnim odredbama regulisan je i pritvor nakon potvrđivanja optužnice, na način da je određeno

jer ZKP BiH ne predviđa ograničenje ovakve vrste, kao što je to slučaj prilikom direktnog ispitivanja stranaka i branioca. Sem toga, Apelaciono vijeće podsjeća odbranu i na odredbu člana 262. stav 2. ZKP BiH, kojom je propisana mogućnost da predsjednik vijeća dozvoli upotrebu pitanja koja navode na odgovor koji se želi čuti, a kada je to potrebno radi razjašnjenja izjave svjedoka. Dovodeći u vezu pomenutu zakonsku odredbu koja je u bliskoj vezi sa konkretnim slučajem tj. sa situacijom da se svjedok Badić Marinko, iako je ranije za inkriminisane radnje već priznao krivnju, naprasno nije mogao sjetiti koliko je puta prebacivao strane državljane po nalogu Bašić Zorana, to je bilo nužno da predsjednik vijeća postavi pitanja koja je postavio, a radi razjašnjenja izjave ovog svjedoka, kao i u cilju izvršenja obaveze sudije da postupa u skladu sa odredbom člana 249. stav 2. ZKP BiH, tj. da se stara o svestranom pretresanju predmeta.“

U žalbi na presudu Suda Bosne i Hercegovine br: S1 1 K 017213 15 Krž od 24.11.2015. „je isticano da je predsjednica vijeća, prilikom svjedočenja svjedokinje C, kroz sugestivna pitanja navodila svjedokinju na odgovore o činjenicama o kojima svjedokinja uopšte nije ni govorila, niti je o njima išta znala. Vijeće je zaključilo da pitanja koja su postavljana od strane članova sudskog vijeća, kao i od predsjednice vijeća, postavljana su u cilju razjašnjenja određenih navoda svjedoka i vještaka, pri čemu su ista proistekla iz rezultata direktnog, unakrsnog i dodatnog ispitivanja, a nikako nisu predstavljala znak postojanja predubjeđenja da je optuženi kriv, niti su favorizovala bilo koga, kako to odbrana u žalbi prikazuje.“ Pružan M., op.cit., fn. 28., 241. i fn. 32., 243.

trajanje pritvora do izricanja prvostepene presude, kao i da sud vrši kontrola opravdanosti pritvora i to najkasnije svaka dva mjeseca od donošenja posljednjeg rješenja o produženju pritvora. Obzirom da nakon potvrđivanja optužnice i donošenja rješenja o produženju pritvora slijedi centralna faza krivičnog postupka tj. glavni pretres, razumljivo je da je i u ovoj fazi krivičnog postupka neophodno da sud vrši kontrolu opravdanosti pritvora (imajući u vidu da se kontrola vrši svaka dva mjeseca, a glavni pretres može trajati duže vrijeme).

U vezi sa navedenim neophodno je da napomenemo da Zakoni o krivičnom postupku ne sadrže odredbe koje bi definisale u prvom redu funkcionalnu nadležnost suda za vršenje kontrole opravdanosti pritvora u toku glavnog pretresa, niti način i postupak vršenja iste.

Tačnije govoreći, Zakonima o krivičnom postupku nije propisano da li je za vršenje kontrole i donošenja odluke o daljnjoj sudbini pritvora nadležan postupajući sudija koji vodi glavni pretres ili sudsko vijeće ili je eventualno nadležno vanraspravno vijeće. Osim navedenog procesnim odredbama nije regulisano ni da li je potrebno da sud održi posebno ročište na kojem bi zatražio izjašnjenje stranaka u pogledu daljnjeg trajanja pritvora.

Trenutna praksa sudova u Bosni i Hercegovini je takva da kontrolu u nekim situacijama vrši sudija koji vodi glavni pretres, dok u nekim situacijama kontrolu vrši vanraspravno vijeće, a sve ovisno o tome u kojoj je fazi glavni pretres i koliko dokaza je izvedeno na glavnom pretresu.

5.4. Izmjena optužnice na glavnom pretresu

Prema članu 275. ZKP BiH, članu 290. ZKP RS, te članu 275. ZKP BD BiH propisano je da ukoliko tužilac ocijeni da izvedeni dokazi ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici, istu može na glavnom pretresu izmijeniti. Iz navedenih odredbi da se primjetiti da nije naveden period u kojem tužilac može izmijeniti optužnicu na glavnom pretresu. Međutim članom 290. ZKP FBiH propisano je da tužitelj optužnicu može izmijeniti do okončanja dokaznog postupka. Smatramo da je ispravno rješenje da se optužnica može izmijeniti do završetka dokaznog postupka, a ne nakon toga, odnosno praktično prije iznošenja završnih riječi stranaka. Naime, u tom slučaju odbrana ne bi imala priliku da se izjasni o izmjenjenoj optužnici, pa i da eventualno predloži provođenje dokaza koji se odnose na dio optužnice koji je izmjenjen, što bi sasvim sigurno u konačnici predstavljalo povredu

prava na odbranu. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je u presudi broj: 070 0 Kžk 09 000007 od 16.04.2009. zauzeo stav da tužiteljica može izmijeniti optužbu na glavnom pretresu pred prvostepenim sudom samo do okončanja dokaznog postupka, a ne do završetka glavnog pretresa.⁵³ Međutim, Vrhovni sud Republike Srpske je u svojoj odluci broj: 12 0 K 004724 18 Kvlz od 20.08.2018. zauzeo stav da tužilac može izmijeniti optužnicu i u završnoj riječi kao procesnoj radnji koja je sastavni dio završne faze glavnog pretresa.⁵⁴ Smatramo da ovakvo nejednako normiranje u pogledu izmjene optužnice dovodi do pravne nesigurnosti i nejednakosti građana pred zakonom, te do neujednačenosti sudske prakse.

Vezano za izmjenu optužnice na glavnom pretresu postavlja se pitanje može li tužilac da optužnicu izmjeni i ukoliko izvedeni dokazi ne ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici? Odgovor na ovo pitanje sadržan je u odluci Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 71 0 K 139071 18 Kvlz od 04.05.2018. u kojem je navedeno da „*tužilac može izmijeniti optužnicu bez obzira što takvoj procesnoj radnji nije prethodila izmjena sadržaja izvedenih dokaza ili provođenje novih dokaza koji bi ukazivali na potrebu za tom procesnom radnjom, jer je za izmjenu optužnice dovoljna i subjektivna ocjena do tada izvedenih dokaza na glavnom pretresu do koje je tužilac došao.*“⁵⁵ Isti stav zauzeo je i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine u odluci broj: KŽ-550/05 od 22.06.2006.⁵⁶

U vezi sa prethodno izloženim, također jedno od pitanja je i može li tužilac optužnicu izmijeniti na način da je činjenično stanje izneseno u izmijenjenoj optužnici nepovoljnije za optuženog od onog iz potvrđene optužnice? U presudi broj: 03 0 K 020802 22 Kž 11 od 25.08.2022. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je zauzeo stav da odredba člana 290. KZ FBiH „*ovlašćuje tužitelja da izmjeni činjenično stanje u optužnici i na način koji je nepovoljniji za optuženog, odnosno kako to žalba u konkretnom slučaju navodi, na način da optuženog tereti za teže kazneno djelo, ali sve pod uvjetom da takva izmjena ostane u okviru istog kazneno pravnog događaja koji je predmet potvrđene optužnice, tj.*

53 Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1-2, Sarajevo, januar-decembar 2009., 19.

54 Preuzeto sa stranice: <https://advokat-prnjavorac.com/krivicno-pravo.html>, datum pristupanja 22.12.2023.

55 Preuzeto sa stranice: <https://advokat-prnjavorac.com/krivicno-pravo.html>, datum pristupanja 22.12.2023

56 Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, januar-juni 2006., 11.

da se ne radi o optužbi za novo kazneno djelo. Dovodeći navedenu odredbu u vezu sa činjeničnim opisom potvrđene i izmijenjene optužnice od strane kantonalnog tužitelja na glavnom pretresu evidentno je da je kantonalni tužitelj iz činjeničnog opisa potvrđene optužnice koji se odnosi na oštećenog R.R., nakon navoda da je oštećeni optuženog udario bocom od „coca cole“ u glavu, izostavio navod „uslijed čega je doveden bez svoje krivnje u jaku razdraženost ili prepast napadom malodobnog R.“ ne mijenjajući dalji nastavak opisa koji glasi „te potom da je oštricom noža na preklop čakijom sivo-crne boje, ukupne dužine 15 cm, sa oštricom dužine 6,5 cm, iako je bio svjestan da malodobnog R.R. može usmrtiti, a što je i htio, istom zadao Tom izmijenom optužnice u konkretnom slučaju kantonalni tužitelj nije stavio optuženom, u odnosu na djelo učinjeno prema oštećenom R.R., na teret novo djelo.“⁵⁷

Suprotan stav zauzeo je Sud Bosne i Hercegovine u presudi broj: S1 1 K 016065 14 Kri od 23.12.2016. gdje je na nastavku glavnog pretresa vijeće odbilo da prihvati izmijenjenu optužnicu tužilaštva tj. tačku 3 izmijenjene optužnice, s obzirom „da se predloženom izmjenom optužnice optuženom Vlasenko Radetu stavljalo na teret ubistvo još jedne osobe, dakle na teret mu se stavljala veća kriminalna količina, a posljedično tome i veća krivična odgovornost, to je sud našao da bi se prihvatanjem predložene izmjene radilo o prekoračenju optužbe, odnosno da bi optuženi bio stavljen u teži položaj“.⁵⁸

5.5. Završne riječi

Nakon završetka dokaznog postupka, slijede završne riječi. Završnu riječ prvo ima tužilac, zatim oštećeni, branilac, dok posljednja riječ uvijek pripada optuženom. Ukoliko optužnicu zastupa više tužitelja ili optuženi ima više od jednog branioca svi mogu dati završnu riječ, ali se njihova izlaganja ne mogu ponavljati.⁵⁹ U završnim riječima stranke bi se trebale izjasniti o činjeničnom materijalu do koga su došle tokom glavnog pretresa, te iznijeti određene zaključke u pogledu činjenica i prava, krivičnog djela i učinioaca, dok se na

57 Presuda dostupna na stranici: <https://sudskapraksa.pravosudje.ba/case-law-documents/5733/details>, datum pristupanja 15.12.2023.

58 Presuda dostupna na stranici: <https://dokumen.tips/documents/bosna-i-hercegovina-sud-bosne-i-hercegovine-pismenog-tijelo-je-dana-19051999g.html?page=18>, datum pristupanja 15.12.2023.

59 Član 277. ZKP BiH, član 292. ZKP FBiH, član 292., stavovi 1. i 2. ZKP RS, te član 277. ZKP BD BiH

kraju završne riječi navodi prijedlog sudu kako da u konkretnoj stvari odluči.⁶⁰

Završnu riječ prvo izlaže tužilac jer je na njemu teret dokazivanja i krivični postupak se vodi po njegovoj optužnici. Osnovna funkcija završne riječi koju iznosi tužilac je da na osnovu činjenica i dokaza potkrijepi optužnicu. Završna riječ oštećenog može pomoći optužbi da pojača svoj nastup pred sudom, s obzirom da ponekad istupanja oštećenih, mogu da budu vrlo emotivna, uverljiva i potresna za auditorijum, jer su ipak oni žrtve krivičnog djela, a zainteresovani su i za dosuđivanje imovinsko-pravnog zahtjeva. Optuženi, odnosno njegov branilac posljednji iznose završne riječi kako bi ostavili najjači utisak na sudiju. Poslije branioca optuženi ima pravo da sam govori i da se izjasni da li prihvata odbranu branioca, a može i da je dopuni. Pravo optuženog da zadnji govori ponekad zna biti zloupotrebjeno da bi se mobilisala javnost, koja preko medija prati suđenje, a ponekad to može biti i poslednji apel za pravdom.⁶¹

ZAKLJUČAK

Ovaj zaključak je štruktuiran u skladu sa radom i pokazat će najprije osnovne pokazatelje do kojih se došlo analizom bosanskohercegovačke krivičnogprocesne norme u vezi sa glavnim pretresom i sa eventualnim dobrim i lošim praksama koje su uočene tokom istraživanja sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Glavni pretres predstavlja centralni štadij krivičnog postupka u toku kojeg se dokazi izvode na kontradiktorni način putem aktivnosti stranaka. Da bi išti bio u funkciji krivičnog postupka, potrebno je da bude adekvatno normiran i da norme budu adekvatno primjenjene.

U nastavku ćemo navesti određene nedostatke u normiranju glavnog pretresa do kojih smo došli analizom predmetne problematike zajedno sa prijedlozima de lege ferenda kako bi se išti u budućnosti otklonili.

- Potrebno je normirati da se optuženom može suditi u odsustvu.
- Definirati koja su to pitanja u korist vlastitih tvrdnji na unakrsnom ispitivanju, jer je trenutno rješenje neprecizno.

60 Banjac N., *Uloga i značaj završne reči*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, vol. 84, br. 4, 2012., 272.

61 Ibid., 272-274.

- Na unakrsnom ispitivanju pitanja ne bi trebala biti ograničena samo na pitanja postavljena prilikom direktnog ispitivanja ili pitanja u korist vlastitih tvrdnji, već bi postojeću normu trebalo proširiti na način da se normira da sudija može po vlastitom nahođenju da ocijeni da li će ili neće dopustiti postavljanje pitanja u vezi onoga što je iskazano na direktnom ispitivanju.
- Normu koja propisuje da sudija, odnosno predsjednik i članovi vijeća mogu u svakoj fazi ispitivanja postaviti svjedoku odgovarajuće pitanje, kao i da nakon što svjedok bude ispitan, sudija, odnosno predsjednik i članovi vijeća mu mogu postavljati pitanja, bi također trebalo precizirati, na način da se propiše da sud ne može postavljati sugestivna pitanja, iako sudska praksa dopušta sudu da postavlja sugestivna pitanja, jer bi sud postavljanjem istih izgubio objektivnost i nepristrasnost.
- Zakonima o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine je potrebno precizno regulisati prvenstveno funkcionalnu nadležnost suda za vršenje kontrole opravdanosti pritvora u toku glavnog pretresa, kao i sam način i postupak vršenja iste.
- Odredba koja govori o izmjeni optužnice na glavnom pretresu nije jednako normirana na teritoriji Bosne i Hercegovine, jer prema Zakonu o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine tužilac optužnicu može izmjeniti do završetka dokaznog postupka, dok prema Zakonima o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine tužilac istu može izmjeniti u toku cijelog glavnog pretresa. S obzirom na uočenu razliku u normiranju, neophodno bi bilo uskladiti Zakone o krivičnom postupku na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, na način da se u svim zakonima propiše da tužilac optužnicu može izmjeniti do završetka dokaznog postupka, jer bi u suprotnom bilo povrijeđeno pravo na odbranu.
- S obzirom na neujednačenu sudsku praksu na teritoriji Bosne i Hercegovine povodom pitanja da li tužilac optužnicu može izmjeniti na način da je činjenično stanje izneseno u izmijenjenoj optužnici nepovoljnije za optuženog od onog iz potvrđene optužnice, bilo bi poželjno u budućnosti ovo pitanje normirati na način da se precizno odredi da li tužilac na takav način može izmjeniti optužnicu na glavnom pretresu.

LITERATURA

1. Bubalović T., Pivić N. (2014.), *Krivično procesno pravo – posebni dio*, Univerzitet u Zenici, Pravni fakultet, Zenica,
2. Sijerčić-Čolić H. (2019.), *Krivično procesno pravo, Knjiga II*, Peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo,
3. Sijerčić-Čolić H. et al. (2005.), *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Vijeće Evrope/Evropska komisija Sarajevo,
4. Pajić D., Hajdarović S. (2021.), *Krivični postupak - teorijske osnove, primjeri i obrasci*, Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru, Mostar,
5. Stone M. (1995.), *Unakrsno ispitivanje u krivičnom postupku*, drugo izdanje,
6. Stanković N. (2021.), *Krivično procesno pravo*, Evropski Univerzitet Brčko distrikt, Brčko,
7. H. Avdić F., *Ograničenja prava na uvid u spis predmeta u Bosni i Hercegovini u svjetlu jurisprudencije Evropskog suda za ljudska prava*, Strani pravni život, god. LXV, br. 3/2021, 2021.,
8. Krstić Z., *Pripremno ročište i efikasnost glavnog pretresa*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
9. Kolaković-Bojović M., *Okončanje krivičnog postupka u razumnom roku*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Beograd, 2016.,
10. *Vodič kroz dobre prakse u procesuiranju koruptivnih krivičnih djela, krivičnih djela sa finansijskim elementom i krivičnih djela organizovanog kriminala, Priručnik za opšta pitanja krivičnog postupka*, Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, USAID, 2019.,

11. Kreho M., *Statusna konferencija*, Pravo i pravda, Časopis za pravnu teoriju i praksu, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, godina XX, broj 1., Sarajevo, 2022.,
12. Milenković D., *Pretpostavke za održavanje glavnog pretresa (način obezbeđenja i posledice nedolaska pozvanih lica)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
13. Bejatović S., *Glavni pretres i njegov doprinos obezbeđenju suđenja u razumnom roku*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
14. Banjac N., *Uloga i značaj završne reči*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, vol. 84, br. 4, 2012.,
15. Radulović D., *Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore i glavni pretres (osnovna obilježja i sporna pitanja – teorija i praksa)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
16. Sarajlija S., *Položaj i uloga tužioca na glavnom pretresu*, Kriminalističke teme, Godište XI, Broj 3-4, 2011.,
17. Beljanski V., Delibašić V., Tintor J., *Priručnik za postupanje advokata u krivičnom postupku*, Misija OEBS-a u Srbiji i Advokatska komora Srbije, Beograd, 2019.,
18. Epstein J., *Cross-Examination: Seemingly Ubiquitous, Purportedly Omnipotent, and "At Risk"*, Widener Law Review, Vol. 14, No 2, 2009.,
19. Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje – pravila i izazovi*, Nauka, bezbednost, policija, Žurnal za kriminalistiku i pravo, 2014.,

20. Damaška M., *Hrvatski dokazni postupak u poredbenopravnom svjetlu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010,
21. Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje u krivičnom procesnom pravu Srbije*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
22. Delibašić V., *Unakrsno ispitivanje*, Pravni život, broj 9/2013,
23. Lazetić-Bužarovska G., Kalajđijev G., *Glavna rasprava prema ZKP Makedonije (teorija i praksa)*, Glavni pretres i suđenje u razumnom roku – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, ur.: prof. dr Stanko Bejatović i Ivan Jovanović, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.,
24. *Odluka Ustavnog suda* broj: AP-4820/10 od 10.04.2014.,
25. *Presuda Suda Bosne i Hercegovine* br: X-KŽ-08/596-1 od 25.08.2011.,
26. *Odluka Apelacionog vijeća Odjela I Suda Bosne i Hercegovine*, broj: X-KRŽ-05/70 od 28. 03. 2007., Pregled sudske prakse, Sud Bosne i Hercegovine, broj 2. i 3., Sarajevo, 2007.
27. *Rješenje Suda Bosne i Hercegovine*, broj: KŽ-75/04 od 12.07.2004., Pregled sudske prakse, Sud Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, 2005.,
28. *Rješenje Suda Bosne i Hercegovine*, broj: X-KRŽ-08/489 od 04.03.2010.,
29. *Presuda Suda Bosne i Hercegovine* broj: S1 1 K 016065 14 Kri od 23.12.2016., preuzeto sa stranice: <https://dokumen.tips/documents/bosna-i-hercegovina-sud-bosne-i-hercegovine-pismenog-tijelo-je-dana-19051999g.html?page=18>
30. *Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine* broj: 070 0 Kžk 09 000007 od 16.04.2009., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1-2, Sarajevo, januar-decembar 2009.,

31. *Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine*, broj 070-0-KŽ-06-000038 od 24.08.2006., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 2, Sarajevo, juli-decembar 2007.,
32. *Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine*, broj: KŽ-228/05 od 05.05.2005., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, januar-juni 2005.,
33. *Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine*, broj 06 0 K 008179 17 KŽ 2 od 17.01.2018., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1-2, Sarajevo, januar-decembar 2018.,
34. *Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine* broj: KŽ-550/05 od 22.06.2006., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, broj 1., Sarajevo, januar-juni 2006.,
35. *Rješenje Vrhovnog suda Republike Srpske*, broj: 11 0 K 017324 17 KŽ 4 od 18.01.2018., Bilten sudske prakse, Vrhovni sud Republike Srpske, 2018/2020.,
36. *Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine*, broj: 03 0 K 020802 22 KŽ 11 od 25.08.2022., preuzeto sa stranice: <https://sudskapraksa.pravosudje.ba/case-law-documents/5733/details>,
37. *Rješenje Vrhovnog suda Republike Srpske*, broj: 11 0 K 020757 19 KŽ od 16.5.2019., preuzeto sa stranice: <https://www.pravobih.com/pravna-posljedica-nedolaska-uredno-poznavnog-optuzenog-na-glavni-pretres-t867.html>,
38. *Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske*, broj: 12 0 K 004724 18 Kvlz od 20.08.2018., preuzeto sa stranice: <https://advokat-prnjavorac.com/krivicno-pravo.html>,
39. *Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske*, broj: 71 0 K 139071 18 Kvlz od 04.05.2018., preuzeto sa stranice: <https://advokat-prnjavorac.com/krivicno-pravo.html>

40. *Krivični postupak - Uvodno izlaganje na glavnom pretresu*, dostupno na stranici: <https://lawlife.rs/index.php/pravo/314-krivicni-postupak-uvodno-izlaganje-na-glavnom-pretresu>,
41. Pružan M., *Prigovori prilikom ispitivanja svjedoka na glavnom pretresu*, dostupno na stranici: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2cjOTO-TK1YJ:https://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Pruzan_Prigovori_prilikom_ispitivanja_svjedoka_na_glavnom-pretresu.pdf&cd=10&hl=hr&ct=clnk&gl=ba,
42. Kaurinović D., *Direktno i unakrsno ispitivanje*, dostupno na stranici: <https://www.scribd.com/doc/188147102/Kaurinovic-Direktno-i-Unakrsno-Ispitivanje#>,
43. *Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09, 93/09, 72/13, 65/18,
44. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 08/13, 59/14, 74/20,
45. *Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, 53/12, 91/17, 66/18, 15/21,
46. *Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 34/13, 27/14, 3/19, 16/20,

THE MAIN TRIAL IN THE CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA - SOME PRACTICAL DILEMMA AND PROBLEMS

Maja Iveljić, Ph.D., assistant professor
University of Tuzla, Faculty of Law
e-mail: maja.iveljic@untz.ba

Igor Iveljić
Judge of the Municipal Court in Lukavac

SUMMARY

In the paper, the authors will process the main trial as the central stage of the criminal procedure, and the questions concerning the main trial will be processed from the theoretical, normative and practical aspects. When it comes to the normative aspect, the subject of analysis will be the positive legal norms of criminal procedure legislation of Bosnia and Herzegovina in the sense of a critical review of some currently valid solutions, while from the practical aspect, the subject of analysis will be the practical application of legal provisions that regulate the course of criminal proceedings. After a detailed analysis of the main trial from the theoretical, normative and practical aspects, we will propose concrete modalities for eliminating the perceived deficiencies.

Keywords: *pretrial hearing, main trial, evidentiary procedure, direct, cross-examination and additional examination, change of charge, closing arguments*